

Tomasz Eliasz Wardzała

Instytut Pracy Socjalnej

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Motywacja – nauka – wartości w perspektywie wychowania dziecka

Wybrane zagadnienia

Motivation – Schooling – Values – Profession in the Context of Child Upbringing. Selected Issues

Abstract: Human upbringing lasts a lifetime. Childhood has the biggest influence on adult's life while school has the biggest influence on professionals. The quality of teachers, their work, knowledge, engagement, enthusiasm affect and create children's future. Real teachers' attitude determines children's reception of school and knowledge. Professional approach to children gives them motivation to choose an adequate profession and a proper approach to life. An application of these important elements ultimately has an influence on the quality of lifestyle. Affect the quality and style of living.

Keywords: teaching, values, profession, education, educational needs, motivate – schooling – values – profession in terms of child upbringing

„Marzenie zaczyna się od nauczyciela, który cię ciągnie, popycha i prowadzi na kolejny poziom, czasem szturchając ostro zakończonym patykiem, któremu na imię prawda”. (Dan Rather)

„Zadziwiające, ile ludzie potrafią zrobić, gdy nie przejmują się tym, komu przypisze się zasługę”. (Sandra Swinney)

„Szkoła istnieje przede wszystkim dla ucznia, a pośrednio dla społeczności, której uczeń w przyszłości będzie kontynuatorem, współuczestnikiem i twórcą”. (Czesław Banach)

Wstęp

Dlaczego dzieci zachowują się w szkole i w domu w taki a nie inny sposób? Co ich motywuje do podejmowania działań? Szkoła, aby mogła kształtować jednostki powinna być atrakcyjna. Nauczyciel powinien w swojej pracy zaspokajać potrzeby ucznia poprzez przekazywanie mu wiedzy, umiejętności i kształtowanie postaw w taki sposób, aby uczeń w sposób dojrzały i świadomy mógł wybrać zawód, który będzie jego pasją.

Potrzeby oraz wartości jako czynnik motywujący

Obserwując zachowania własne i cudze, często stawia się pytanie o ich przyczynę. Pytanie takie w psychologii nazywa się motywacją. Motywację można określić jako pojęcie oznaczające takie zjawiska, jak: chęć, pragnienie, intencję, zamiar, życzenie, zainteresowanie czymś, itp. Wymienione terminy oznaczają gotowość do zmiernia ku określonym celom. Tę gotowość możemy uznać jako motyw, a ogół motywów to motywacja. O działaniu motywacyjnym można mówić tylko wtedy, kiedy jednostka uświadamia sobie cel i program działania.

Uogólniając, trzeba powiedzieć, że są dwa źródła motywów: potrzeby oraz wartości – cele. Potrzeby są w nas, a cele – w dalszej lub bliższej przyszłości. Potrzeby „popychają”, wartości – cele pociągają¹. Potrzeby wyższe motywują ludzi w sposób trwały. Są to potrzeby związane z przynależnością do grupy, statusem, kontrolą nad własnym życiem, samorealizacją, dumą, rozwojem osobistym. Pochwały to bardzo silny czynnik motywujący. Człowiek będzie zmotywowany, jeżeli nauczy się, że konkretne zachowanie przyniesie konkretną nagrodę lub karę². Każde działanie, decyzja, motywowane są przez jakieś „po co?”, jakieś „w imię czego?”, czyli przez wartości.

Wartości w psychice jednostki uporządkowane są w pewien określony system czyli hierarchię wartości, w której poszczególne elementy – wartości są ułożone według stopnia ważności i wpływu na decyzje życiowe. Wartości pełnią trzy ważne funkcje: regulują zaspokajanie potrzeb, wpływają na wybór odległych celów i sposobów ich realizacji, a także wpływają na samoocenę jednostki oraz postrzeganie innych osób, grup społecznych i instytucji.

Motywacje naszych zachowań są bardzo zróżnicowane, tylko częściowo świadomie. Motywację można mierzyć. Aby zaistniała motywacja do określonego

¹ Zob. A. Solak, *Człowiek i jego wychowywanie*, Tarnów 2001.

² Zob. J. Allan, *Motywowanie. Jak to robić lepiej*, Warszawa 1998, s. 20–30.

działania, muszą być spełnione pewne warunki. Trzy z nich zasługują na szczególną uwagę. Po pierwsze – człowiek musi czegoś potrzebować. Mówiąc tak, zakładamy, że człowiek posiada pewne potrzeby, a te potrzeby w pewnym stopniu nie są zaspokojone. Po drugie – musi pojawić się czynnik, który jest zdolny tę potrzebę zaspokoić lub też przeszkodzić w jej zaspokajaniu, względnie pogarszać jeszcze stan niezaspokojenia, czyli musi istnieć pobudka (wzmocnienie) dodatnia („nagroda”) lub ujemna („kara”). Po trzecie – człowiek musi mieć przeświadczenie, że w danych warunkach potrafi zaspokoić potrzebę. Tak więc, dla powstania i podtrzymania motywacji, konieczne są trzy warunki: pobudzenie potrzeby, zapowiedź wzmocnienia i ocena szans osiągnięcia, realizacji celu. Siła motywacji zależy w dużym stopniu od siły pobudki (wartości celu). Im większe znaczenie (wartość) ma dla nas cel – to, o co się staramy, tym jesteśmy bardziej „motywowani” do jego osiągnięcia.³

Potrzeba jako źródło rozwoju dziecka w szkole

Potrzeby są wyznacznikiem celów, siłą napędową lub hamującą ruchu fizycznego i psychicznego. Wszystkie nowe potrzeby powstają dzięki dążeniu do zaspokojenia potrzeb już istniejących⁴. „Potrzeba” jest pojęciem mianowanym, to znaczy, mówiąc o czyjejś potrzebie, wiążemy ją z określoną kategorią przedmiotów lub czynności, czy to własnych, czy to osób mogących zaspokoić daną potrzebę, na przykład z wodą, pokarmem, itp., czy w wypadku potrzeb specyficznie ludzkich – z uznaniem, serdecznością, wiedzą, itp. W psychologii potrzebę rozumiemy się jako proces powstający pod wpływem zakłócenia wewnętrznej równowagi ustroju ukierunkowujący i popychający od wewnątrz do wykonania działań, które przywracają tę równowagę⁵.

Każdy cel, każda wyznaczona meta wyzwalają potężne zasoby energii. Gdy jesteśmy przekonani, że warto, że „bardzo warto”, pracujemy parokrotnie wydajniej. I odwrotnie, katastrofalnie upada na siłach ten, kto stracił wiarę w swój cel lub w możliwość jego osiągnięcia. Jeśli znajdzie nowy realny cel, zobaczy odrodzonego człowieka⁶.

Atrakcyjność szkoły – podobnie jak domu – jest wprost proporcjonalna do liczby i siły potrzeb, których zaspokojenie ułatwia, i odwrotnie proporcjonalna

³ Zob. tamże, s. 186–187.

⁴ Zob. S. Garczyński, *Potrzeby psychiczne. Niedosyt – zaspokojenie*, Warszawa 1969, s. 5–13.

⁵ Zob. K. Obuchowski, *Psychologia dążeń ludzkich*, Warszawa 1966, s. 85–88.

⁶ Zob. S. Garczyński, *Potrzeby psychiczne...*, dz. cyt., s. 119.

do liczby i siły potrzeb, których zaspokojenie utrudnia. Szkoła: stwarza kontakty, daje przynależność, organizuje nabywanie wiedzy, ułatwia poznawanie kolegów i nauczycieli, umożliwia zwracanie na siebie aprobującej uwagi, dostarcza pobudeń i umożliwia osiągnięcia nie tylko w nauce – także w międzykoleżeńskich stosunkach, w dyskusjach. Szkoła podsuwa także sens życia, bo wypełnia je konkretnymi zadaniami i celami⁷.

Szkoła jednak – mimo wspomnianych zalet – nie zawsze jest lubiana, a to przede wszystkim dlatego, że pochłania uczniom prawie „cały czas”, a tym samym pozbawia ich możliwości zaspokojenia szeregu innych potrzeb lub tych samych potrzeb w inny sposób. Często szkoła odczuwana jest jako nieznośne skrzępowanie, jako ograniczenie i to nie tylko ruchu fizycznego.

Wiadomo ocena negatywna jest zagrożeniem, które źle usposabia do szkoły. Dodatkowo, chodzenie do szkoły wydaje się ujmować znaczenia starszym uczniom. Choćby zapalony nauczyciel pięknie tłumaczył, że nauka jest wielką przygodą to dla nastolatków przygodą będzie raczej np. pęd na motocyklu, noc w lesie, dziw miłości, itp⁸.

Chcąc zrozumieć człowieka, musimy poznać jego dominujące potrzeby, bez tego nie odkryjemy, czego szuka w pracy i w czasie wolnym od zajęć, nie poznamy, czym się kieruje w swoich decyzjach, co dla niego jest ważne i najważniejsze.

Nauczyciel, który w pracy dydaktycznej nie współdziała z potrzebami ucznia, utrudnia lub udaremnia ich zaspokojenie, jest nie lubianym wraz ze swoim przedmiotem. Natomiast pedagog, który kojarzy w umysłach uczniów nabywanie wiedzy z zaspokajaniem potrzeb, jest – wraz ze swoim przedmiotem – lubiany; a ponadto pobudza umysłowy temperament, smak wysiłku i nauki rozwija zainteresowania i zdolności. W pracy wychowawczej potrzeby i ich styl decydują o życiu wewnętrznym i zewnętrznym, umysłowym i uczuciowym, o postawach, tragediach i radościach. Toteż jednym z naczelných zadań rodziców i innych wychowawców jest wyrabianie w dzieciach takich potrzeb i takich sposobów ich zaspokojenia, które harmonizują z zadaniami szkoły, a na dłuższą metę przydają życiu wartości i zadowolenia. Indywidualne samopoczucie i społeczna wartość człowieka zależy w pierwszym rzędzie od tego, jakie potrzeby najsilniej w nim grają i jak dążą do ich zaspokojenia. Jakie potrzeby, jaki styl – taki człowiek, takie życie⁹.

⁷ Zob. tamże, s. 173.

⁸ Zob. tamże, s. 173–174.

⁹ Zob. S. Garczyński, *Potrzeby psychiczne...*, dz. cyt., s. 185–186.

Uczenie się jako zaspokajanie potrzeby rozwoju

Czym jest uczenie się? Psychologowie określają je najogólniej jako indywidualne doświadczenie jednostki, którego efektem są zmiany w jego zachowaniu. Wskaźnikiem uczenia się jest nie tylko sama czynność, lecz głównie jej następstwo. W tym rozumieniu „uczenie się” może być pojmowane bardzo szeroko, to znaczy jako zdobywanie wszelkich doświadczeń życiowych lub – znacznie prościej – jako działalność zmierzająca do osiągnięcia określonego celu.

Uczenie się w szkole jest uwarunkowane przez nauczanie. Mówiąc o nauczaniu, mamy zwykle na myśli kierowniczą rolę nauczyciela w toku uczenia się. Skuteczne nauczanie w szkole powinno dawać szansę osiągnięcia sukcesów możliwie wszystkim uczniom. Jest to realne tylko wówczas, gdy wymagania szkoły niewiele przekraczają możliwości ucznia. Zadania zbyt łatwe nie przynoszą młodzieży zadowolenia, za trudne – zniechęcają do nauki, natomiast te o średniej trudności zmuszają do wysiłku, a szanse powodzenia i porażki rozkładają się po połowie.

Wraz z zaspokojoną potrzebą sukcesu pojawiać się będzie wola działania zmierzającego do osiągnięcia określonego celu. Realizacja tego celu zależy jednak nie tylko od wymienionych czynników, lecz także od możliwości fizycznych ucznia, jego mniejszej lub większej odporności na zmęczenie. Pojawiające się zmęczenie, uwarunkowane szybkim wyczerpaniem się komórek mózgowych podczas pracy, może się wiązać ze stanem zdrowia ucznia. Podstawą skutecznego uczenia się jest przede wszystkim uświadomienie sobie jego celu. Musi go sobie wyraźnie określić zarówno nauczyciel, jak i uczeń¹⁰.

Uczenie się – to proces, w trakcie którego zdobywa się nowe informacje i doświadczenia, w wyniku czego powstają nowe formy zachowania lub zmieniają się formy zachowania nabyte wcześniej. W trakcie uczenia się następuje przyswajanie pamięciowe nowych informacji oraz inne bardziej złożone procesy psychiczne prowadzące do maksymalnego wykorzystania przyswojonych informacji. Wychowanie nie przebiega w próżni społecznej i chociaż zasadniczym celem wychowawczego oddziaływania jest dokonanie zmian w obrębie psychiki ucznia, to jednak duże znaczenie dla nas ma orientacja co do tego, kiedy wpływ zespołu na jednostkę ułatwia oddziaływanie wychowawcze, kiedy je utrudnia, a co więcej – w jakich sytuacjach określona jednostka bardziej wpływa na zespół niż zespół na nią.

¹⁰ Zob. B. Wilgocka-Okoń, *Obciążenie uczniów a optymalizacja pracy szkoły*, Warszawa 1976, s. 29–44.

Motywy uczenia się

Kształtowanie postaw i wprowadzenie wychowanków w świat wartości jest ważnym zadaniem wychowawczym szkoły. Nie bez znaczenia dla procesu wychowania pozostają również aspiracje określające przyszłe dążenia uczniów, a tym samym kształt rzeczywistości, której będą współtwórcami. Aspiracje to życzenia dotyczące osiągnięcia określonych stanów lub rzeczy, a wyrażone wówczas, gdy człowiek traktuje te stany lub rzeczy jako zasadniczo dostępne. Aspiracje są więc czymś pośrednim między marzeniami a sprecyzowanymi, konkretnymi dążeniami. Aspiracje dotyczą wielu różnych dziedzin istotnych dla jednostki¹¹.

Motywów uczenia się jest wiele, ale można wyodrębnić indywidualne, nie występujące u innych uczniów i bardziej popularne powtarzające się u wielu. Motywy podawane przez młodzież można podzielić na siedem grup (kategorii). Do tego podziału dochodził jeszcze grupa ósma zawierająca określenia uzasadniające brak motywów¹².

W kategorii pierwszej znalazły się motywy poznawcze i zainteresowania. Uczniowie pragną poznać dobrze wiadomości szkolne i chociaż pragnienie wiedzy występuje w różnym stopniu – u jednych jest silniejsze, u innych słabsze – to jednak oni łatwiej pokonują trudności i szybciej wykonują zadania.

W drugiej kategorii znalazły się motywy społeczno-ideowe. W miarę kontynuowania nauki i zdobywania coraz więcej wiadomości, uczniowie dostrzegają w pracy szkolnej nie tylko cele osobiste, ale i społeczne. Zaczyna tworzyć się przekonanie o społecznym użytku zdobytych wiadomości i kształtować pogląd na rolę, jaką w przyszłości uczeń będzie odgrywać w społeczeństwie. Młodzi ludzie pragną, aby ich praca przynosiła pożytek społeczeństwu, chcąc włożyć swój wkład w rozwój i budowę swojej ojczyzny, itd.

Do trzeciej kategorii zostały zaliczone motywy ambicyjne. Występują one zazwyczaj bardzo wyraźnie i mogą wpływać na powstawanie niepożądanych form działania egoistycznego ucznia. Tylko w aspekcie społecznym potraktowane przez nauczyciela postępowanie może sprowadzić ambicje jednostki na koleżeńską płaszczyznę działania, w różnych formach współzawodnictwa grupowego.

W czwartej kategorii znalazły się motywy praktyczne zawodowe związane z wyborem przyszłego zawodu i przejściem przez wymagane stopnie prowadzące do jego zdobycia. Uczniowie zaczynają klasyfikować przedmioty szkolne na

¹¹ Zob. A. Janowski, *Poznawanie uczniów. Zdobywanie informacji w pracy wychowawczej*, Warszawa 1985, s. 55–110.

¹² Zob. Z. Putkiewicz, *Motywy szkolnego uczenia się młodzieży*, Warszawa 1971, s. 14.

ważne i mniej ważne, przydatne i nieprzydatne. Nie należy tego nie doceniać, gdyż uczeń, zostawiony samemu sobie, może wpaść w skrajny praktycyzm, eliminujący zainteresowanie nauką.

Do piątej kategorii zaliczono motywy praktyczne szkolne, odnoszące się do celów doraźnych, osiąganym przez uczniów w czasie nauki w szkole. Te motywy zapewniają uczniowi spokój w szkole i w domu, pozwalają na pozytywne osiągnięcia, ale nie rozbudzają zainteresowania nauką ani dążeń do pogłębiania wiadomości szkolnych.

W szóstej grupie znalazły się motywy lękowe występujące jeszcze dosyć często i będące jedną z pobudek uczenia się. W tej grupie motywów podstawową rolę odgrywa strach. Dobry nauczyciel stara się zastąpić motywy lękowe motywami poznawczymi i zainteresowaniem, ale mimo to u wielu uczniów są one główną pobudką do działania.

Do siódmej kategorii zaliczono inne motywy, których nie można włączyć do żadnej z poprzednich kategorii.

Ostatnia, ósma kategoria – jak wcześniej zostało już wspomniane – to brak motywów uczenia się lub brak uzasadnienia. Często uczniowie nie zastanawiają się nad tym, dlaczego się uczą¹³.

Zdarzają się defekty w motywach uczenia się. Uczeń chciałby dobrze opanować zadany materiał, ale nie jest w stanie tego uczynić, ponieważ albo zdrowie na to nie pozwala, albo nie może skupić uwagi na lekcji czy pracy domowej, albo nie rozumie danego materiału. Uczniowie, dla których materiał jest zbyt trudny, zniechęcają się do nauki i jeśli nauczyciel nie umie temu zaradzić, mają coraz większe kłopoty z nauką. Podobny stan powstaje u uczniów, dla których materiał jest zbyt łatwy. Ci znów wszystko wiedzą, nic ich nie interesuje i lekcje stają się nudne. Przestają się uczyć, lekceważą pracę domową, zaległości narastają, a po pewnym czasie już nie potrafią sprawnie opanować nawet bieżącego materiału. Wówczas nauka zaczyna niecierpliwić tych uczniów.

Nauczyciel i szkoła jako ważne czynniki motywujące

Ważnym czynnikiem w pracy szkolnej ucznia stają się motywy kształtowane pod wpływem oddziaływania nauczycieli. Motywy uczenia się nadają sens nauce szkolnej oraz wpływają na zmianę stosunku ucznia do nauki i opanowanych wiadomości. Motywy uczenia się przekształcają się wraz z rozwojem dziecka, zmieniają, przychodzą nowe na miejsce dotychczasowych, charakteryzuje je

¹³ Zob. tamże, s. 15–16.

dynamizm i rozwój¹⁴. Rozwój motywów u dzieci przebywających w szkole przebiega przez trzy określone etapy.

Na pierwszym etapie – dzieci chcą się uczyć. Sens nauki w tym przypadku tkwi w samej instytucji, to jest szkole. Nie lubią wykonywać czynności, które wchodziły w zakres zajęć w przedszkolu. Pociąga ich przede wszystkim to, co jest nowe i charakteryzuje naukę szkolną, w odróżnieniu od czynności wykonywanych dotąd. Dziecko czuje się zawiedzione, jeśli rzeczywistość nie jest zgodna z jego oczekiwaniami.

Na drugim etapie – rozwój motywów uczenia się zmienia się stosunek dziecka do nauki. Motywacja jest tutaj uzależniona od pozycji zajmowanej przez dziecko w szkole, od kontaktów i powiązań dziecka z zespołem klasowym. Budzi się poczucie solidarności klasowej, tworzy się pojęcie honoru klasy, dochodzi poczucie obowiązku. Dzieci chcą się nadal uczyć, ale już nie są zmartwione, jeśli ich oczekiwania nie pokrywają się z rzeczywistością. Już teraz nie martwi je fakt, że nie mają czegoś zadanego do domu lub nie były wywoływane, aby zdać relację z tego, czego się nauczyły. Większą natomiast uwagę zwracają uczniowie na oceny szkolne.

Od klasy starszych – znów zmieniają się pobudki do nauki. Dzieci zaczynają teraz oceniać wartość nauki z punktu widzenia ich przyszłego zawodu. W domu rozważa się rodzaj zawodu, jaki należy wybrać, czy też odpowiedni rodzaj kształcenia¹⁵. Uczeń zastanawia się nad tym, czy to, czego się uczy, przyda mu się w przyszłości. Bardziej „przykłada się” do przedmiotów, które uważa za przydatne w przyszłości. Szkoła natomiast wymaga, aby uczniowie jednakowo uczyli się wszystkich lekcji, bez selekcji na ważne i mniej ważne. Stąd rodzą się nieporozumienia oraz pierwsze konflikty między uczniem i szkołą. Na tym etapie nauki rodzi się konieczność uświadomienia sobie celu w życiu i znaczenia nauki. Uczniowie zaczynają precyzować własne dążenia, stawiać cele doraźne lub dalsze, dążyć poprzez swoją naukę do ich osiągnięcia.

Drogi rozwoju motywów na poszczególnych etapach zależą od wielu bodźców. Najbardziej złożony jest etap trzeci, opierający się na poprzednich, w którym nauka zaczyna wiązać się z przyszłym zawodem dziecka i pełni rolę przygotowania do startu życiowego. Młodzież wychodząca ze szkoły powinna mieć świadomość roli, jaką będzie spełniać w społeczeństwie. Mechanizmy działania, postępowania, zachowania się, które wyniesie ze szkoły, nie mogą być narzucane w sposób arbitralny, muszą wiązać się, będą trwały i przestaną działać po uwolnieniu się

¹⁴ Zob. Z. Putkiewicz, *Motywy szkolnego uczenia...*, dz.cyt., s. 23–28.

¹⁵ Zob. tamże, s. 29.

młodzieży od rygorów szkolnych, a przecież chodzi o to, aby funkcjonowały nadal już bez nadzoru szkoły.

Kształtowane w szkole mechanizmy postępowania powinny się wiązać z zamiarami młodzieży, jej celami i dążeniami. Wtedy nie będzie niechęci do obowiązków szkolnych, lekceważącego stosunku do nauki, czy niedbałego wykonywania prac organizacyjnych. Znając sposoby postępowania młodzieży, ukierunkowane dominującym rodzajem motywacji uczenia się, możemy dobrać najbardziej właściwe środki, aby nasze działanie było skuteczne¹⁶.

Nietrudno dostrzec, że różne rodzaje motywacji wiążą się z różnymi potrzebami i zależnie od tego, które z nich okazują się najsilniejsze, taka lub inna motywacja odgrywa w uczeniu się rolę dominującą. Najczęściej więcej niż jeden motyw pobudza jednostkę do działania i ukierunkowuje jej aktywność.

Uczeń może na przykład jednocześnie chcieć zaspokoić swoje zainteresowania i pozyskać określoną pozycję w gronie kolegów, nieobojętne są mu: nota, jaką otrzyma w postaci oceny, promocja do następnej klasy, ukończenie szkoły, zyskanie szans na zdobycie zawodu i stanowiska zaspokajającego jego ambicje. Może przy tym wszystkim lękać się o rezultaty podejmowanych wysiłków, obawiać się, że nie sprosta wymaganiom i dozna porażki, mając na uwadze zarówno niekorzystne następstwa bezpośrednie (np. doznawanie przykrości), jak i odległe (np. nie osiągnięcie tego, co uważa za ważne w życiu). W oddziaływaniach pedagogicznych nie można ignorować znaczenia motywacji. Pragnąc kształtować u jednostki określone motywy, trzeba uwzględnić te, które u niej właśnie istnieją i odgrywają rolę dominującą.

Rodzaj motywacji to tylko jeden aspekt zagadnienia. Drugi – to jej siła. Chodzi o to, jak bardzo człowiek chce osiągnąć to, do czego zmierza. Nierzadko formułuje się przypuszczenia, że im silniejsza motywacja, tym większe prawdopodobieństwo osiągnięcia celu. Badania wykazują, że pewna siła motywacji okazuje się optymalna również dla tych działań, które są związane z uczeniem się, wpływając na jego rezultaty. Zarówno obniżenie, jak i podwyższenie optymalnej motywacji wpływa negatywnie. Optymalna wielkość motywacji w uczeniu się zależy od trwałych i zmiennych cech podmiotu, od rodzaju zadania i okoliczności, w jakich jest ono wykonywane. Dla jednych osób bardziej pożądana okazuje się motywacja silniejsza, dla innych – słabsza¹⁷. Wzrost motywacji wzmacnia odporność na zmęczenie¹⁸.

¹⁶ Zob. tamże, s. 30–32.

¹⁷ Zob. Z. Włodarski, A. Matczak, *Wprowadzenie do psychologii*, Warszawa 1987, s. 117–118.

¹⁸ Zob. J. Reykowski, *Z zagadnień psychologii i motywacji*, Warszawa 1982, s. 617.

Nauka szkolna musi posiadać dla ucznia określoną wartość, musi on docenić jej znaczenie i dzięki niej widzieć możliwości dalszych osiągnięć. Tylko wtedy można ukształtować pozytywną motywację uczenia się, gdy zdobywana wiedza będzie mieściła się także w systemie wartości jednostki, w przeciwnym razie trudno mówić o kształtowaniu motywacji. Rozwijanie motywacji uczenia się, wzmacnianie jej, należy do podstawowych czynności dydaktycznych, od których zależą wyniki w nauce. Aby zdobyć gruntowną wiedzę uczniowie muszą odznaczać się silną motywacją. W przeciwnym wypadku nie przezwyciężą trudności, jakie napotkają w szkole średniej. Dla organizatora nauki ważniejszą jest znajomość motywów uczenia się, niż wiedza o przebiegu uczenia się.

Każdy człowiek nosi w sobie mieszaninę dobra i zła, ambicji i znużenia, mocnych stron i słabości. Możemy wybierać, czy budować na mocnych stronach, czy wpaść w obsesję na punkcie słabości. Pozytywne spojrzenie na drugiego człowieka ujawnia jego liczne ukryte talenty. Dla nauczyciela, który jest dość cierpliwy, by zaczekać na ujawnienie zdolności, przeciętny człowiek potrafi zdobyć się na rzeczy nadzwyczajne¹⁹.

Ludzie rozwijają się w różnym tempie, ale najlepsi nauczyciele zawsze szukają w nich ukrytych zdolności. Człowiek potrzebuje atmosfery, w której mógłby rozwijać i szlifować swoje zdolności, odkrywać je. Dobry nauczyciel przygląda się swoim uczniom tak wnikliwie, że dostrzeże iskrę ciągłych nadziei wzrostu, której nikt inny nie zauważył.

Nigdy nie uda się mu właściwie motywować uczniów i kierować nimi, jeśli nie potrafi stosować pochwały, która stanowi silny czynnik motywujący, a także jeśli będzie bał się zwracać im uwagę. Może czasami wzbudzi czyjś gniew, może ktoś uzna go za bezlitosnego, ale najważniejsze jest to, że okazuje zdecydowanie w dobro, że nie toleruje zła i degradacji osobowości swych wychowanków. Nauczyciele, którzy opanowali sztukę motywacji, mają jedną wspólną cechę: nigdy nie poddają się wpływowi «mody» politycznej. Żeby być nauczycielem-przywódcą, trzeba mieć w sobie żar miłości do wychowanków. Budzący natchnienie nauczyciel musi być stanowczy w dążeniu do doskonałości, nawet jeśli na pewien czas traci popularność²⁰.

¹⁹ Zob. A. Solak, *Człowiek i jego...*, dz. cyt.

²⁰ Zob. A. L. McGinis, *Sztuka motywacji*, Warszawa 1993, s. 27–52.

Podsumowanie

Wychowanie człowieka odbywa się przez całe jego życie. Największy wpływ na dorosłe życie jednostki mają czasy dzieciństwa, natomiast największy wpływ na człowieka jako pracownika wywiera szkoła. Jakość pracy dydaktyków, ich zapal i zaangażowanie w swoją pracę mają wpływ na to jak bardzo dziecko jest zaangażowane w to co robi i w to jakie decyzje będzie podejmowało dla kształtowania swojej przyszłości.

Postawa deklarowana przez nauczyciela w konfrontacji z jego postawą faktyczną będzie miała wpływ na wybór przez dziecko szkoły i w efekcie tego treści w niej zdobywanych. Profesjonalne podejście nauczyciela do pracy będzie motywowało młodych ludzi do profesjonalnego podejścia do życia, w tym do wyboru swojej profesji. Zestawienie tych wszystkich elementów tworzy swoiste koło zamachowe, które „napędza” rozwój i jakość życia człowieka.

Literatura przedmiotu

- Allan J., *Motywowanie. Jak to robić lepiej*, Warszawa 1998.
- Garczyński S., *Potrzeby psychiczne. Niedosyt – zaspokojenie*, Warszawa 1969.
- Janowski A., *Poznanwanie uczniów. Zdobywanie informacji w pracy wychowawczej*, Warszawa 1985.
- McGinis A. L., *Sztuka motywacji*, Warszawa 1993.
- Obuchowski K., *Psychologia dążeń ludzkich*, Warszawa 1966.
- Putkiewicz Z., *Motywy szkolnego uczenia się młodzieży*, Warszawa 1971.
- Reykowski J., *Z zagadnień psychologii i motywacji*, Warszawa 1982.
- Solak A., *Człowiek i jego wychowywanie*, Tarnów 2001.
- Wilgocka-Okoń B., *Obciążenie uczniów a optymalizacja pracy szkoły*, Warszawa 1976.
- Włodarski Z., Matczak A., *Wprowadzenie do psychologii*, Warszawa 1987.